

2. "Концепція розвитку страхового ринку України до 2010 р." схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.08.2005 р., № 369-р// www.rada.gov.ua – офіційний сайт Верховної Ради України.

3. www.europa.eu.int – офіційний сайт Європейської Комісії.

4. Working paper on Insurance Guarantee Schemes// www.europa.eu.int – офіційний сайт Європейської Комісії.

5. www.protektor-ag.de – офіційний сайт Німецького Гарантійного фонду страховиків життя.

6. www.fscs.org.uk – офіційний сайт Системи гарантування фінансових послуг Великобританії.

7. Financial Services and Markets Act 2000// www.fsa.gov.uk – офіційний сайт Органу нагляду за фінансовими послугами Великобританії.

8. Gesetz über die Beaufsichtigung der Versicherungsunternehmen// www.bafin.de – офіційний сайт Державного органу нагляду за фінансовими послугами Німеччини.

9. Проект Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про страхування"// www.dfr.gov.ua – офіційний сайт Держфінпослуг.

УДК 368 *Ст. викл. О.М. Шевчук – Львівська державна фінансова академія*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Розглянуто необхідність соціально-економічного розвитку підприємництва як важливого компонента ринкової економіки, а також правові засади можливості інтеграції підприємств в Україні.

Senior teacher O.M. Shevchuk – L'viv state financial academy

Features of development of enterprise are in Ukraine

The necessity of socio-economic development of enterprise is considered as an important component of market economy. Legal principles of possibility of integration of enterprises are considered in Ukraine.

Важливе значення підприємницького сектора в економіці України полягає у тому, що ефективність його функціонування забезпечує її економічний та соціальний розвиток. Зупинимось на визначенні цієї економічної категорії. Отже, підприємництво – це "ініціативна ефективна діяльність, учасників (суб'єктів підприємницької діяльності), що спрямована на досягнення високих результатів ефективності і прибутковості власних підприємницьких структур, утримання стабільності на ринку, підвищення іміджу. Супроводжується високим професійним рівнем підготовки залучених до підприємництва кадрів, умінням раціонального використання ресурсів і пошуком та залученням внутрішніх та зовнішніх резервів зростання прибутковості підприємства завдяки впровадженню новітніх технологій, фінансово-економічних програм, оптимальних управлінських рішень" [1].

Проте існує досить багато тлумачень, які стосуються визначення та суті підприємництва і підприємницької діяльності у зв'язку із розвитком економіки і зміною соціально-економічних потреб суспільства. Автори, пояснюючи цю економічну категорію, переважно додають у своїх оцінках даного поняття, серед іншого, також: "підвищену ймовірність економічного ризику..."; "процес пошуку найкращого способу поєднання трьох основних факторів виробництва..."; створення нової якості того чи іншого блага; запровадження нового методу виробництва, або нового комерційного використання нового

товару; освоєння нового ринку збуту; отримання нового джерела сировини або напівфабрикатів; відповідну реорганізацію, наприклад забезпечення монопольного становища або підлив монопольного становища іншого підприємства...", "фактор інноваційного розвитку економіки...";

Значна кількість підходів до трактування даного поняття свідчить про актуальність питань розвитку підприємництва сьогодні, а також про необхідність дослідження цього сектора економіки під новим кутом зору з огляду на зміну політичної і економічної ситуації у країні, у зв'язку з появою нових форм організації малого та середнього бізнесу та враховуючи значний його вплив на процеси інтеграції нашої держави до європейської спільноти.

Динамічний розвиток підприємництва та принципи залучення інвестицій, проголошені Президентом України, є пріоритетом місцевої і регіональної політики. Реалізація програмних заходів та початок впровадження програм "Розвиток інвестиційної діяльності в Україні на 2002-10 роки" та "Інвестиційний імідж України" сприяло формуванню ринкового інвестиційного клімату як у регіонах, так і по Україні загалом. У цілому по Україні загальна сума коштів, залучених впродовж реалізації регіональних програм 2001-02 рр. у мале підприємництво, становить 18,8 млн. грн. вітчизняних інвестицій та 40,5 млн. дол. США і 36 тис. ЄВРО – іноземних [3].

Певну специфіку, у зв'язку із поширенням приватизації в Україні, дістало підприємництво корпоративного типу. У його основі – фірми, організації підприємницької діяльності, взаємодія малих, середніх та великих підприємств. Переважна кількість останніх представлена акціонерними товариствами або акціонерними компаніями, організація діяльності яких пов'язана із взаємодією учасників корпоративного сектора економіки – акціонерів, менеджерів, інших зацікавлених суб'єктів (комерційних банків, холдингів, інвестиційних компаній) [4, с. 29].

Дана форма організації бізнесу доволі поширена за кордоном, де під корпораціями здебільшого розуміють "підприємства, засновані на частковій участі та з обмеженою відповідальністю (Ltd, limited liability), наприклад акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю" [5, с. 75].

Проте, якщо, наприклад, розглядати трактування терміна "корпорація" в англосаксонській і континентальній системі права, то поняття корпорації у континентальній Європі значно ширше, ніж в Англії і США. Крім акціонерних товариств, воно охоплює юридичних осіб: різні товариства (повні, командитні), господарські товариства (з обмеженою і додатковою відповідальністю), господарські об'єднання (концерни, асоціації, холдинги і т. ін.), виробничі і споживчі кооперативи [6, с. 140].

Наприклад, у Росії термін "корпоративний" має більш широке значення, ніж це допускається в англо-американському праві стосовно до категорії корпорація, оскільки вживається для визначення усіх господарських товариств та спілок. В українському законодавстві термін "корпорація" використовується для окреслення одного з видів об'єднання підприємств.

Теоретичним підґрунтям розвитку корпоративного підприємництва є праці П. Друкера та Г. Піншотта. Згідно з їх концепцією (концепція "внутріфір-

меного підприємництва") розуміння підприємництва як глобального процесного явища не обов'язково пов'язується з відносинами власності [4, с. 30]. Підтвердженням цього й те, що розвиток корпоративного підприємництва створює умови для виникнення нових його форм, які передбачають процес неформальної інтеграції (на корпоративних засадах) фінансових, промислових, торговельних підприємств, в основі котрих лежать не лише відносини з приводу власності, а й відносини технологічно пов'язаних між собою суб'єктів господарювання.

Проте можливість такої інтеграції вимагає наявності відповідних правових норм та законодавчого оформлення. Зокрема в Росії, у зв'язку із тим, що на об'єднання мали право лише ті юридичні особи, які належать до некомерційних. Федеративним законом "Про фінансово-промислові групи" [7] розширено можливості інтеграції підприємств: центральна компанія (компанія-координатор) фінансово-промислової групи (ФПГ), на відміну від статусу об'єднання юридичних осіб, може створюватися у формі господарського товариства з різними комбінаціями ресурсів і капіталів, може бути трастом або холдингом, допускається також взаємна участь у капіталі учасників групи.

Згідно з законом "Про підприємства в Україні" [2], підприємства можуть об'єднуватись в асоціації, корпорації, консорціуми, концерни та інші об'єднання за галузевим, територіальним й іншим принципами. За цими ознаками господарське товариство може виступати не лише як підприємство, але й як об'єднання підприємств, які є при цьому об'єднанням не лише капіталів, але й господарської діяльності [8, с. 117].

Як бачимо, у вітчизняному законодавстві окреслено значно більше можливостей інтеграції підприємств, але звичайно, не передбачено усіх можливих форм, які виникають у зв'язку з трансформаційними процесами в нашій державі. Потреба в інтеграції промислового, банківського і комерційного капіталів, необхідність їх підтримки державою, а також підписання низки міждержавних угод у рамках СНД, які впливають на створення і розвиток транснаціональних корпорацій призвела до прийняття закону "Про промислово-фінансові групи в Україні" [29], котрий значно розширює поняття об'єднання підприємств і Конвенції про транснаціональні корпорації. Згідно з останньою, "транснаціональна корпорація" – юридична особа (сукупність юридичних осіб), що мають у власності, господарському підпорядкуванні або оперативному управлінні відокремлене майно на території двох чи більше сторін; утворене юридичними особами двох і більше сторін; зареєстроване як корпорація (згідно з Конвенцією). Поняття "транснаціональна корпорація" включає у себе різні транснаціональні структури, зокрема фінансово-промислові групи, компанії, концерни, холдинги, спільні підприємства, акціонерні товариства з іноземною участю і т. ін.

Таким чином, для уніфікації правової бази створення транснаціональної корпорації в рамках СНД прийнято розширене тлумачення транснаціональної корпорації, що об'єднує в одному понятті фінансово-промислові групи та інші структури, які створюються згідно з законодавством країн СНД.

При цьому варто відзначити, що економічні форми власності визначають характер суспільно-політичної системи. Тому розвиток приватного сектора, а, отже, і підприємницького сектора (що неможливе одне без одного)

залежатиме від ефективної діяльності нинішнього уряду, який вирішення проблем приватизації висунув на перший план програми стабілізації економічної ситуації у країні.

Крім того, "в основу розбудови системи управління державних підприємств під час приватизації було покладено не існуючі фінансові механізми, а необхідність прийнятої ідеології, реформування відносин власності, і, відповідно, визначальна роль при формуванні моделі корпоративного управління в Україні, належить державі" [10, с. 53].

Сьогодні державна частка є у 1875 господарюючих товариствах. Кількість підприємств, в яких державна частка становить від 50 до 70 % – 157, від 75 до 100 % – 123 та 100 % – 92 об'єкти. Таким чином, держава здійснює реальний контроль у 372 акціонерних товариствах

На жаль, економічна ситуація в Україні не сприяє покращенню мікро-економічних показників окремих підприємств. Так, у першому півріччі 2002 р. акціонерні товариства з різною часткою приватизованого майна отримали від'ємний фінансовий результат від звичайної діяльності. Сума прибутку становила 1225,1 млн. грн., збитку – 1403,9 млн. грн. Найбільші суми збитків отримали підприємства, які вже близькі до завершення приватизації (приватизоване майно в них становило від 70 до 99,9 %).

Отже, становлення підприємницького сектора сьогодні вже не можна пов'язати виключно з малим та середнім бізнесом. Досліджуючи цей сектор економіки, доцільно пов'язувати його виникнення і поширення з процесами ринкових трансформацій. Крім того, як головний структуротвірний елемент ринкового середовища, підприємництво вимагає створення і ефективного функціонування нових ринкових механізмів. І, оскільки необхідність фінансового забезпечення підприємницького сектора є основним чинником розвитку економіки, то формування дієвого фінансового механізму регулювання повинно сприяти становленню і розвитку інноваційної моделі економічного зростання нашої держави, реформуванню бюджетної та податкової систем і т. д., тобто ефективним реструктуризаційним змінам в економіці нашої держави.

Література

1. Закон України "Про підприємництво" від 26.02.91 р.
2. Закон "Про підприємства в Україні" № 887 – XII від 27.03.91 р.
3. Лист Раді Міністрів від 29.04.2003 р., № 2677 "Звіт щодо виконання заходів регіональних програм розвитку малого підприємництва періоду 2001-2002 рр." Першого заступника Голови В. Загородній.
4. Сизоненко В. Про що свідчить українська модель корпоративного підприємництва?// Банківська справа. – 2002, № 3. – С. 29-37.
5. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч. пос. – К.: КНЕУ, 2003. – 554 с.
6. Кашанина Т.В. Корпоративное право (право хозяйственных товариществ и обществ): Учебник для вузов. – М.: НОРМА-ИНФРА – М., 1999. – 815 с.
7. Федеративный закон "О финансово-промышленных группах" № 190 – ФЗ от 30 ноября 1995 г.
8. Грудницкая С. Хозяйственное общество и хозяйственное объединение// Юрид. Вестник. 1998, № 3. – С. 115-118.
9. Закон України "Про промислово-фінансові групи в Україні" № 438/95 від 21 листопада 1995 р.
10. Федунова Л.І., Скоцик В.Є. Проблеми формування корпоративного управління в Україні// Економіка промисловості. – 2003, № 1 (19). – С. 50-54.